

טיפול באמצעות בעלי חיים – מבט על

כתיבה: ד"ר רוני בלנק | אישור: שלי לוי, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת דברי הכנסת

תאריך: ל' בשבט תשפ"ב, 1 בפברואר 2022

מבט-על

תוכן עניינים

1.....	תמצית	1
2.....	מבוא	2
5.....	טיפולים שקופות החולים מציעות למבוטחיהן במסגרת השב"ן	1.1
6.....	1.1 שירותי בריאות כללית	1.1
7.....	1.2 מכבי שירותי בריאות	1.2
8.....	1.3 קופת חולים מאוחדת	1.3
9.....	1.4 לאומית שירותי בריאות	1.4
10.....	1.5 ממצאים עיקריים מנתוני ארבע קופות החולים	1.5
11.....	2. טיפולים במשרד הרווחה והביטחון החברתי ובמשרד החינוך	2
12.....	3. הכשרתם של העוסקים בטיפול באמצעות בעלי חיים	3
13.....	3.1 מטפלים הנעזרים בבעלי חיים	3.1
16.....	3.2 רכיבה טיפולית וכלבנות טיפולית	3.2
19.....	4. ניסיונות להסדרת תחום הטיפול באמצעות בעלי חיים	4

תמצית

מסמך זה נכתב לבקשת חבר הכנסת ולדימיר בליאק, והוא עוסק בטיפול באמצעות בעלי חיים בישראל. השילוב של בעלי חיים בטיפול ומתן שירותים נוספים נועדו לשפר את היבטים של התפקוד הרגשי, הקוגניטיבי, החברתי אן המוטורי.

הטיפול באמצעות בעלי חיים אינו כלול בסל שירותי הבריאות שקופות החולים מחויבות לספק למבוטחיהן, אך אפשר לקבלו במגזר הפרטי ובמסגרות ציבוריות כגון שירותי הבריאות הנוספים (שב"ן) שמציעות קופות החולים, סיוע משרד הביטחון להורים שכולים ותכניות של משרד הרווחה והביטחון החברתי. כמו כן יש יוזמות מקומיות בתחום זה בכמה בתי חולים ממשלתיים.

הטיפול באמצעות בעלי חיים בישראל אינו מוסדר בחקיקה ואינו מוכר כמקצוע בריאות שהעיסוק בו מחייב קבלת רישיון ממשרד הבריאות. בהיעדר הסדרה קשה לדעת אם מדובר במקצוע בריאות ייעודי או בכלי שאנשי מקצוע מתחומים שונים יכולים להשתמש בו, וקשה לעמוד על גבולות המקצוע, למשל אם תחומים כגון "רכיבה טיפולית" ו"סיוע ושיקום בעזרת בעלי חיים" נכללים בו או לא. כפי שנציג במסמך, יש מחלוקת בשאלה אם אפשר לראות בעוסקים ברכיבה טיפולית או בכלבנות טיפולית מטפלים באמצעות בעלי חיים.

כל ארבע קופות החולים מציעות למבוטחי השב"ן שטרם מלאו להם 18 רכיבה טיפולית, ושתיים מהן מציעות גם טיפול באמצעות בעלי חיים אחרים, אם כי אופיו של שירות זה אינו מוגדר בתקנון השב"ן. יש הבדלים בין הקופות בתנאי הזכאות לטיפולים, ובתוך כך בגיל הזכאות, בגורמים המפנים לטיפול ובהתוויות המתאימות, כלומר במקרים הרפואיים המזכים בקבלת השירות, וכן בגובה ההשתתפות העצמית בתשלום על הטיפול (ראו [סעיף 1.5](#)).

מהתשובות של קופות החולים על פנייתנו עולה כי **בשנת 2021 קיבלו כ-58,000 מבוטחים מתחת לגיל 18 בכל הקופות שירותי רכיבה טיפולית במסגרת השב"ן וכ-1,400 מבוטחים מתחת לגיל 18 קיבלו טיפולים בעזרת בעלי חיים במסגרת שב"ן.** לא ידוע לנו מה נכלל בטיפולים אלו. המענים שקיבלנו ממשרד הרווחה והביטחון החברתי וממשרד החינוך אינם מאפשרים לאמוד את מספר המשתתפים בתוכניות באמצעות בעלי חיים שמפעילים משרדים אלו.

בהיעדר הסדרה אין כיום תוכניות לימוד מוכרות בתחום הטיפול בבעלי חיים, ברכיבה טיפולית או בכלבנות טיפולית. כיום אפשר ללמוד תחומים אלו בכמה מוסדות, ובהם יחידת חוץ של אוניברסיטה, מכללות ומרכזים פרטיים. תנאי הקבלה למוסדות אלו אינם אחידים, ויש הבדלים בהיקף ההכשרה המוצעת בכל תוכנית. נציין כי בתוכניות ההכשרה בטיפול באמצעות בעלי חיים שבחנו אחד מתנאי הקבלה היה תואר ראשון אקדמי, להבדיל מתוכניות בתחום הכלבנות הטיפולית או הרכיבה הטיפולית, שבהן לא נדרש תואר אקדמי. נדגיש כי אין בידינו רשימה ממצה של תוכניות ההכשרה בתחומים אלו.

עולה השאלה **מהי הכשרתם של נותני השירות בקופות החולים, במשרד הרווחה והביטחון החברתי ובמשרד החינוך כיום.** במשרד הרווחה והביטחון החברתי אין תנאי סף אחידים למטפלים באמצעות בעלי חיים בכל המסגרות, ובדרישות הסף שצוינו אין התייחסות ספציפית להשכלה או להכשרה בטיפול באמצעות בעלי חיים, מלבד בשירות המבחן למבוגרים, שנמסר לנו כי על המטפלים במסגרתו להיות מוסמכים, אך לא ידוע לנו מי יכול לספק הסמכה זו לפי המשרד. במשרד

החינוך, האגף לחינוך מיוחד מאפשר העסקת מטפלים באמצעות בעלי חיים רק אם הם מועסקים במקצוע חינוכי שאליו הוכשרו, ולימודי הטיפול או החינוך באמצעות בעלי חיים מוכרים כהכשרה נוספת.

כאמור, ארבע קופות החולים מציעות שירותי רכיבה טיפולית. **כללית ומכבי** מסרו כי היא דורשות שנותן השירות למבוטחיהן יהיה בעל תעודת מדרוך או מורה לרכיבה טיפולית ממקום מוסמך, אך לא ציינו מהו מקום מוסמך. **כללית** ציינה כי היא דורשת ממדריכי רכיבה טיפולית המעניקים טיפולים פרטניים ותק של שנה לפחות ו-400 שעות טיפול, וממדריכי רכיבה טיפולית המעניקים טיפולים קבוצתיים ותק של שנתיים לפחות ו-800 שעות טיפול.

באשר לשתי הקופות המציעות טיפולים באמצעות בעלי חיים, **מכבי** מסרה כי מטפלים הנעזרים בבעלי חיים נדרשים להיות בעלי תעודה או תואר ראשון שני בתוכנית להכשרת מטפלים בחינוך, ברפואה או במדעי החברה, אך נמסר כי אין בידיה רשימה של מוסדות הכשרה, והאחריות להכשרה מתאימה מוטלת על הספק. **מאוחדת** מסרה כי היא דורשת ממטפלים באמצעות בעלי חיים שיהיו חברים בדרגת מומחה באיגוד הישראלי לטיפול רגשי הנעזר בבעלי חיים (מ.ר.ח.ב), בעלי תואר ראשון לפחות ממוסד אקדמי מוכר על ידי המועצה להשכלה גבוהה (המל"ג) ובעלי ותק של שנתיים עד שלוש לפחות שבמהלכן השלימו 1,000 שעות אקדמיות ו-500 שעות עבודה מעשיות.

במסמך עסקנו גם בשאלה **אם יש צורך בהסדרת תחום הטיפול באמצעות בעלי חיים**. מאוחדת ומ.ר.ח.ב מסרו לנו כי יש להסדיר את ההכשרה והעיסוק בתחום הטיפול באמצעות בעלי חיים כדי למנוע מתן טיפולים בידי מי שלא קיבל הכשרה מתאימה. גם משרד הרווחה והביטחון החברתי ומשרד החינוך מסרו כי יש צורך בהסדרת התחום. חלק מהגורמים ששוחחנו עימם סבורים כי משרד הבריאות הוא הגורם שעליו לבצע את ההסדרה.

עם זאת, **משרד הבריאות מסר לנו כי לא ידוע לו על בדיקה שנעשתה בעבר או נעשית כיום להסדרת תחום הטיפול באמצעות בעלי חיים**. להלן תשובת המשרד על שאלתנו אם יש צורך להסדיר את התחום: "בשלב זה, הוגשו בקשות רבות מאוד להסדרות כאלה ואחרות והתהליך עלול לקחת מספר שנים, בין היתר, בשל הרשימה הארוכה של מקצועות שאינם מוסדרים בחוק. לאחרונה טיפלנו בנושא דומה של טיפול באומנויות". **קשה להבין מתשובה זו מהי עמדת המשרד**. נציין כי המל"ג מסרה למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי היא קיבלה ממשרד הבריאות את מיפוי הצרכים של מערכת הבריאות והמקצועות הטיפוליים לצורך קביעת התוכנית הרב-שנתית הבאה, ובמיפוי זה לא צוינה דרישה למטפלים באמצעות בעלי חיים.

מבוא

השילוב של בעלי חיים בטיפול ובשירותים נוספים הוא אמצעי שמטרתו בין השאר לסייע בפיתוח אמפתיה ותקשורת, לשפר השתלבות חברתית ומיומנויות ויסות רגשי, להפחית חרדה או בדידות, לשפר מדדים פיזיולוגיים ולעודד תחושת מסוגלות עצמית. לצורך זה נעשה שימוש במגוון בעלי חיים, ובהם כלבים, חתולים, סוסים, ציפורים, דולפינים, פרות, ארנבים וחזירי גינאה.¹

¹ לדוגמה ראו: תמר אקסלרד לוי, [טיפול בעזרת בעלי חיים: אבני דרך בהתפתחות התחום בארץ ובעולם](#), מהלכו ותורמתו, [חיות וחברה](#) 56, 2016;

טיפול באמצעות בעלי חיים אינו כלול בסל שירותי הבריאות שקופות החולים מחויבות לספק למבוטחיהן, אך אפשר לקבלו במגזר הפרטי ובמסגרות ציבוריות. לדוגמה, קופות החולים מציעות טיפולים באמצעות בעלי חיים למבוטחי השב"ן (שירותי הבריאות הנוספים) שטרם מלאו להם 18, משרד הביטחון מציע להורים שכולים התערבות רגשית באמצעות בעלי חיים,² משרד הרווחה והביטחון החברתי מפעיל תוכניות במסגרות חוץ-ביתיות ובקהילה,³ משרד החינוך מפעיל תוכניות בבתי ספר,⁴ ובכמה בתי חולים ממשלתיים משולבים בעלי חיים כיוזמה מקומית של בית החולים; למשל בבית החולים הממשלתי לבריאות הנפש איתנים יש מטפלים עם כלבים שליטופם מרגיע את הילדים המאושפזים ובבית החולים לבריאות הנפש לב השרון הייתה בעבר פינת חי.⁵

עם זאת, **הטיפול באמצעות בעלי חיים אינו מוסדר בישראל בחקיקה ואינו מוכר כמקצוע בריאות שהעיסוק בו מחייב קבלת רישיון ממשרד הבריאות**. בפנייתנו למשרד הבריאות ביקשנו לבחון בין השאר אם הוא מכיר בנחיצותו או בתרומתו של טיפול באמצעות בעלי חיים, אך המשרד לא השיב על שאלה זו והסתפק באמירה ש"לא מדובר במקצוע בריאות שמותנה בקבלת רישיון".⁶

בהיעדר הסדרה, אין הגדרה ברורה של תחום הטיפול באמצעות בעלי חיים ושל גבולותיו. באתר המרכזים לבקרת מחלות ולמניעתן של ארצות הברית יש הבחנה בין פעילויות בעזרת בעלי חיים (Animal-Assisted Activities), שהן פעילויות שנועדו לשפר את איכות החיים של המטופלים באמצעות ביקורי חיות, לבין טיפול בעזרת בעלי חיים (Animal-Assisted Therapy), שהוא התערבות טיפולית בידי מטפל מוסמך המשלבת בעל חיים,⁷ כלומר יש הבחנה בין טיפול באמצעות בעלי חיים לבין פעילות בעזרת בעלי חיים על בסיס הסמכתו של הגורם שנותן את השירות, שכן רק לגבי טיפול נכתב שנותן השירות הוא מטפל מוסמך (credentialed therapist).⁸

Hiroharu Kamioka et al., "Effectiveness of animal-assisted therapy: A systematic review of randomized controlled trials", *Contemporary Therapies in Medicine* 22, 2014, pp. 371-390.

² משרד הביטחון, אגף משפחות, הנצחה ומורשת, [סיוע רגשי](#), כניסה: 30 בינואר 2022.

³ אלינה שוורצמן, מרכזת תחום קשרי כנסת וממשל במשרד הרווחה והביטחון החברתי, מכתב, 19 בינואר 2022, נמסר ב-31 בינואר 2022.

⁴ עינב לוק, מנהלת אגף בכיר שפ"י במשרד החינוך, מכתב, 30 בינואר 2022.

⁵ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות במשרד הבריאות, מכתב, 10 בינואר 2022.

⁶ שם.

⁷ בספרות יש הגדרות נוספות; לדוגמה, יש הרואים בהתערבויות בעזרת חיות (Animal-Assisted Intervention) קבוצה רחבה יותר של פעילויות המקדמות בריאות אנושית באמצעות שימוש בחיות לתמוך בטיפול (utilizing animals as aduncts to therapy). יש המבחינים בין טיפול בעזרת בעלי חיים (AAT) לטיפול רגשי בעזרת בעלי חיים (Animal Assisted Psychotherapy). הבחנות נוספות נוגעות לסוג החיה המשמשת בטיפול.

Centers for Disease Control and Prevention, [Animals in Health-Care Facilities](#), updated: November 5th 2015, accessed: January 16th 2022; Lisa Maria Glenk, "Current Perspectives on Therapy Dog Welfare in Animal-Assisted Interventions", *Animals* 7, 7, 2017.

ראו גם: ננסי פריש-פלס, "התערבויות הנעזרות בבעלי-חיים: לעשות סדר בבלגן", **חיות וחברה** 50, 2014, עמ' 71-79.

⁸ ראו גם: תמר אקסלרד לוי, [טיפול בעזרת בעלי חיים: אבני דרך בהתפתחות התחום בארץ ובעולם](#), **מהלכו ותרומתו**, **חיות וחברה** 56, 2016.

עם זאת, הבחנה זו אינה בגדר מענה על שאלות הנוגעות לגבולותיו של תחום הטיפול באמצעות בעלי חיים:

ראשית, האם טיפול בעזרת בעלי חיים (Animal-Assisted Therapy) הוא תחום טיפולי מוגדר העומד בפני עצמו ומצריך הכשרה של בעל מקצוע בריאות ייעודי שיכונה מטפל באמצעות בעלי חיים, או שמא מדובר בכלי טיפולי שבעלי מקצועות בריאות מוסמכים אחרים, כגון רופאים, אחיות, פסיכולוגים, פסיכיאטרים ועובדים סוציאליים, יכולים לשלב בטיפול שהם נותנים? לחלופין, האם מדובר בכלי טיפולי שגם בעלי מקצועות מוסמכים שאינם מתחום הבריאות יכולים להשתמש בו, ואם כן – באילו תנאים?

שנית, יש צורות שונות של שילוב בעלי חיים בטיפול או בפעילות; בישראל מצאנו שניפוץ השימוש בהגדרות כגון "טיפול הנעזר בבעלי חיים", "שיקום וסיוע בעזרת בעלי חיים", "רכיבה טיפולית" ו"כלבנות טיפולית". עולה השאלה אם כולן חוסות תחת ההגדרה טיפול באמצעות בעלי חיים.

בהקשר זה נציין כי יש מחלוקת בשאלה אם יש לראות בעוסקים בכלבנות טיפולית וברכיבה טיפולית גורמים טיפוליים. האיגוד הישראלי לטיפול רגשי הנעזר בבעלי חיים (להלן: מ.ר.ח.ב), העוסק בין השאר בקידום מקצוע הטיפול הרגשי בעזרת בעלי חיים ובהכרה של המדינה בו, טען בפנינו כי לעמדתו מדובר במדריכים המספקים שירות שאינו טיפול, מאחר שלא קיבלו את ההכשרה הנדרשת כדי לתת טיפול.⁹ לעומת זאת, העמותה לקידום הטיפול והמטפלים ברכיבה מסרה לנו כי לפי עמדתה יש לראות בשירות שנותנים מדריכי רכיבה טיפולית טיפול.¹⁰ גורמים אחרים העוסקים בהכשרת מדריכי רכיבה טיפולית וכלבנות טיפולית הסכימו כי מדריכי רכיבה טיפולית אינם מטפלים,¹¹ אך חלקם מסרו כי הם נותנים טיפול תומך שאינו מחליף טיפולים שניתנים בידי אנשי מקצוע אחרים¹² או פעילות טיפולית משלימה,¹³ או הציעו להעמידם על רצף מסוים של סיוע למטופלים.¹⁴ מחלוקת זו ממחישה את אי-הבהירות בדבר גבולותיו של תחום זה.

בהיעדר הסדרה ולנוכח הקשיים בהגדרת התחום, במהלך כתיבת מסמך זה פנינו לכמה גופים שניתנים במסגרתם טיפולים או שירותים באמצעות בעלי חיים: משרד הבריאות, משרד הרווחה והביטחון החברתי, משרד החינוך, משרד הביטחון, המוסד לביטוח לאומי וארבע קופות החולים. עד לסיום כתיבת המסמך לא התקבלה תשובה ממשרד הביטחון, ואילו המוסד לביטוח לאומי מסר לנו כי אין בידי מידע רלוונטי.¹⁵ במסמך נתמקד בשירותים של ארבע

⁹ נבהיר כי אין הכוונה למוסמכים במקצוע טיפולי (לדוגמה פסיכולוגיה) הנעזרים בכלבים או בסוסים.

¹⁰ לדברי יו"ר העמותה יש לקרוא ל"רכיבה טיפולית" "טיפול באמצעות רכיבה". אהוד לבנון, יו"ר העמותה לקידום הטיפול והמטפלים באמצעות רכיבה, שיחה, 27 בינואר 2022.

¹¹ דורית ברפמן, מנהלת העמותה לרכיבה וכלבנות טיפולית, שיחה, 25 בינואר 2022.

¹² הילה וסרמן ועמית אמודאי, מכון וינגייט, שיחה, 26 בינואר 2022.

¹³ אורי חכם, מנכ"ל ההתאחדות הלאומית לספורט הרכיבה על סוסים, שיחה, 26 בינואר 2022.

¹⁴ עמרי לבני, מנהל מרכז אופק, שיחה, 26 בינואר 2022.

¹⁵ אלעד זכות, יועץ מנכ"ל המוסד לביטוח לאומי, מסרון, 30 בינואר 2022.

קופות החולים, משרד הרווחה והביטחון החברתי ומשרד החינוך, ונציג את השירותים באמצעות בעלי חיים המוצעים בהם, קהל היעד שלהם והיקפם. לאחר מכן נבדוק מהי ההכשרה של נותני שירות זה כיום ומהם הקשיים העולים מכך ונדון בשאלה אם יש צורך בהסדרת התחום.

נציין כי בהיעדר הסדרה של תחום זה אין תוכניות הכשרה מוכרות, ולכן פנינו לגופים שונים המציעים תוכניות להכשרת מטפלים הנעזרים בבעלי חיים, הכשרת מדריכי רכיבה טיפולית והכשרת מדריכי כלבנות טיפולית, ובהם מ.ר.ח.ב., שהחל לפעול בשנת 2007,¹⁶ והעמותה לקידום הטיפול והמטפלים באמצעות רכיבה, הפועלת משנת 2018.¹⁷ **עם זאת, נדגיש כי לא מדובר בגופים מייצגים רשמיים ואין בידינו רשימה של כל המוסדות הרלוונטיים לעניין זה.** המידע שנציג על ההכשרה מבוסס על מידע זמין במרשתת על תוכניות ההכשרה המוצעות בתחומים השונים ועל שיחות עם גורמים הפועלים בתחום, אך אין בכך כדי להקיף את כל הגורמים ותוכניות ההכשרה.

בפרק הראשון נדון באופן מתן טיפולים בעזרת בעלי חיים באמצעות הקופות ונציג נתונים על היקף הטיפולים שניתנו בקופות בשנים 2019-2021. בפרק השני נדון בשירותים בתחום המוצעים במשרד הרווחה והביטחון החברתי ובמשרד החינוך. בפרק השלישי נדון בהכשרתם של מי שנותנים שירותים אלו ונציג את עמדותיהם של גורמים שונים בדבר הצורך בהסדרת ההכשרה. בפרק האחרון נציג בקצרה את המענה של משרד הבריאות על פנייתנו בנושא הסדרת התחום וניסיונות קודמים להסדרה.

1. טיפולים שקופות החולים מציעות למבוטחיהן במסגרת השב"ן¹⁸

טיפול באמצעות בעלי חיים אינו כלול בסל שירותי הבריאות שקופות החולים מחויבות לספק למבוטחיהן, אולם הוא כלול בשירותי הבריאות הנוספים (השב"ן) שהקופות מציעות למבוטחים בתוכניות האלה. למשרד הבריאות אין מידע על היקף הטיפולים באמצעות בעלי חיים בישראל, ובכלל זה בקופות החולים.¹⁹ בפרק זה נציג את המידע שמסרו קופות החולים למרכז המחקר והמידע של הכנסת על השירות המוצע והזכאות לו ועל מספר מקבלי השירות.

¹⁶ בעמותה חברים כ-70 מטפלים. האיגוד פועל משנת 2007 לקידום מטרות כגון הסדרת תחום הטיפול הרגשי בעזרת בעלי חיים בחקיקה ולקידום ההתפתחות האקדמית והמקצועית של התחום. מ.ר.ח.ב. – האיגוד הישראלי לטיפול רגשי הנעזר בבעלי-חיים, [תקנון](#), 2015; גייסטאר, [מ.ר.ח.ב. – האיגוד הישראלי לטיפול רגשי הנעזר בבעלי חיים](#), כניסה: 1 בפברואר 2022; ננסי פריש-פלס, יו"ר איגוד מ.ר.ח.ב., שיחה, 17 בינואר 2022.

¹⁷ בעמותה חברות כ-120 חוות טיפוליות. בשנה האחרונה החלה העמותה לאגד גם את מדריכי הרכיבה הטיפולית, וכיום חברים בה כ-35 מדריכי רכיבה טיפולית. העמותה פועלת בין השאר לקדם את מעמד הטיפול והמטפלים באמצעות רכיבה, לקדם את הסדרת התחום ומקצועיותו ולטפל בנושאים הקשורים לבעלי החוות הטיפוליות, ובהם רישוי חוות ועבודה מול הקופות. אהוד לבנון, יו"ר העמותה לקידום הטיפול והמטפלים באמצעות רכיבה, שיחה, 27 בינואר 2022.

¹⁸ הנתונים על שיעור המבוטחים בקופות ועל שיעור החברים בשב"ן נכונים ל-31 בדצמבר 2020, ושיעור המבוטחים מתחת לגיל 18 בקופה מבוסס על נתונים שהעביר לנו המוסד לביטוח לאומי. משרד הבריאות, [דוח ציבורי מסכם על תוכניות לשירותי בריאות נוספים – שב"ן של קופות החולים לשנת 2020](#), דצמבר 2021; נעם דמרי, המוסד לביטוח לאומי, דוא"ל, 9 בנובמבר 2021.

¹⁹ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות במשרד הבריאות, מכתב, 10 בינואר 2022.

1.1 שירותי בריאות כללית

שירותי בריאות כללית היא הקופה הגדולה בישראל ומבוטחים בה כ-52% מכלל המבוטחים; כ-33% מהם מתחת לגיל 18. כ-76% מהמבוטחים בכללית הם בעלי ביטוח בריאות משלים של הקופה (שב"ן), **המזכה מבוטחים בני 3-18 בשירותי רכיבה טיפולית** במסגרת סל שירותים בתחום התפתחות הילד.

לפי תקנון הקופה, בני 3-18 המבוטחים ברובד הבסיסי (מושלם זהב) זכאים ל-30 טיפולים בשנה קלנדרית, ועד ל-100 טיפולים בסך הכול בתקופת החברות בתוכנית. נדגיש כי מדובר בזכאות לכלל הטיפולים בסל שירותי התפתחות הילד במסגרת השב"ן. מבוטחים ברובד העליון (פלטינום) זכאים ל-25 טיפולים נוספים בשנה קלנדרית,²⁰ כלומר בסך הכול ל-55 טיפולים בשנה קלנדרית.²¹ דמי ההשתתפות העצמית שנגבים מהמבוטח בשני הרבדים היא 45 ש"ח לטיפול.

לפי אתר כללית, כמה גורמים מוסמכים לתת הפניה לשירותי רכיבה טיפולית: רופא ראשוני (משפחה או ילדים), ויש לכלול בהפניה אבחנה רפואית רלוונטית לתחום התפתחות הילד; רופא במרכז להתפתחות הילד; פסיכולוג קליני, התפתחותי, שיקומי או רפואי מומחה; נוירולוג ילדים; רופא בעל הכשרה ייחודית בתחום הפרעות הקשב; אורטופד; פסיכיאטר ילדים; רופא ילדים מומחה ברפואה התפתחותית. נוסף על כך יש אפשרות להפניה משולבת, כלומר של רופא ראשוני בשילוב המלצה של מטפל פארה-רפואי או רופא ראשוני בשילוב אבחון פסיכו-דידקטי.²² בטבלה 1 יוצג מספר המבוטחים בשב"ן של כללית בני 3-18 שקיבלו שירותי רכיבה טיפולית ומספר הטיפולים שניתנו להם.

טבלה 1: מספר המבוטחים בשב"ן של שירותי בריאות כללית שקיבלו שירותי רכיבה

טיפול בשנים 2019-2021 ומספר הטיפולים שקיבלו²³

שנה	מבוטחים	טיפולים
2019	29,357	385,881
2020	33,498	400,250
2021 (עד נובמבר)	41,263	549,106

אפשר לראות בטבלה 1 שחל גידול במספר המבוטחים שקיבלו שירותי רכיבה טיפולית, מכ-29,000 בשנת 2019 לכ-41,000 עד נובמבר 2021, ועלה מספר הטיפולים הכללי, מכ-386,000 בשנת 2019 לכ-550,000 עד נובמבר 2021.

²⁰ שירותי בריאות כללית, [רכיבה טיפולית על סוסים בכל רחבי הארץ](#), כניסה: 17 בינואר 2022.

²¹ נועה דנאי, מנהלת מחלקת ניהול ידע ומידע ואחראית חוק חופש המידע בשירותי בריאות כללית, מכתב, 6 בינואר 2022; שירותי בריאות כללית, [התפתחות הילד – גילאי 3-10 והתפתחות הילד – גילאי 10-18](#), כניסה: 17 בינואר 2022.

²² שם.

²³ נועה דנאי, מנהלת מחלקת ניהול ידע ומידע ואחראית חוק חופש המידע בשירותי בריאות כללית, מכתב, 6 בינואר 2022.

1.2 מכבי שירותי בריאות

מכבי שירותי בריאות היא הקופה השנייה בגודלה בישראל ומבוטחים בה כ-27% מכלל המבוטחים; כ-31% מהם מתחת לגיל 18. 87% ממבוטחי הקופה מבוטחים בשב"ן, **המזכה מבוטחים בני 3-18 הן בשירותי רכיבה טיפולית והן בטיפולים אחרים בעזרת בעלי חיים** (בתקנון הקופה אין הגדרה לטיפולים אלו). הקופה מסרה כי הטיפולים מאושרים בחוות ובמרכזים לטיפול בבעלי חיים שבהסכם עם מכבי על פי הפניית רופא²⁴ או הפניה של המכון להתפתחות הילד.

בני 3-12 המבוטחים ברובד הבסיסי (מכבי זהב) של השב"ן ואובחנו עם הפרעת קשב וריכוז או מבוטחים בני 10-18 המאובחנים כסומאטיים או אוטיסטים זכאים ל-30 טיפולים בשנה קלנדרית לכל היותר בהשתתפות עצמית של ש"ח לטיפול²⁵. בני 6-12 המבוטחים ברובד העליון (מכבי שלי)²⁶ המאובחנים עם הפרעת קשב וריכוז או מבוטחים בני 3-18 המאובחנים כסומאטיים או כאוטיסטים זכאים ל-20 טיפולים נוספים בהשתתפות עצמית של ש"ח לטיפול²⁷.

בטבלה 2 מובאים הנתונים שמסרה לנו מכבי על שירותי הטיפול באמצעות בעלי חיים, לרבות רכיבה טיפולית, שניתנו למבוטחי השב"ן בני 3-18 בשנים 2019-2021. נציין כי מכבי מסרה שכ-90% מהמטופלים השתתפו ברכיבה טיפולית וכ-90% מהטיפולים היו רכיבה טיפולית והיתר – טיפול באמצעות בעלי חיים²⁸.

טבלה 2: מספר המבוטחים בשב"ן של מכבי שירותי בריאות שקיבלו טיפולים בעזרת

בבעלי חיים בשנים 2019-2021 ומספר הטיפולים שקיבלו²⁹

שנה	מבוטחים	טיפולים
2019	11,291	224,048
2020	10,499	182,936
2021 (עד נובמבר)	10,662	200,524

אפשר לראות בטבלה 2 שמספר המבוטחים שקיבלו שירותי טיפול באמצעות בעלי חיים, ובכללם רכיבה טיפולית, נע בין כ-10,500 לכ-11,300 בשנה, ומספר הטיפולים נע בין כ-180,000 לכ-224,000 בשנה. כמו כן, בשנת 2020 הייתה ירידה במספר המבוטחים ובמספר הטיפולים; נזכיר שבשנה זו פרץ משבר הקורונה, אך לא ידוע לנו אם זו הסיבה לירידה.

²⁴ מכבי שירותי בריאות, [תקנון "מכבי זהב"](#), אוגוסט 2021, עמ' 14.

²⁵ שם.

²⁶ כ-44% ממבוטחי הקופה מבוטחים ברובד העליון של השב"ן נכון ל-31 בדצמבר 2020.

²⁷ מכבי שירותי בריאות, [תקנון "מכבי שלי"](#), ינואר 2022, עמ' 22-23. מכבי ציינה גם כי מבוטחים ברובד העליון זכאים ל-50 טיפולים לכל היותר בשנה קלנדרית בגיל 10-18 וזכאים לטיפולים לפי החוק, או חברים בגיל 12-18 המאובחנים כבעלי הפרעת קשב וריכוז. יובל חמו, ממונה קשרי ממשל ותקשורת במכבי שירותי בריאות, מכתב, 3 בינואר 2022.

²⁸ הנ"ל, דוא"ל, 26 בינואר 2022.

²⁹ הנ"ל, דוא"ל, 19 בינואר 2022.

1.3 קופת חולים מאוחדת

קופת חולים מאוחדת היא הקופה השלישית בגודלה בישראל ומבוטחים בה כ-14% מכלל המבוטחים, וכ-39% מהם מתחת לגיל 18. כ-52% מכלל המבוטחים מבוטחים ברובד העליון (מאוחדת שיא), המזכה אותם **הן בשירותי רכיבה טיפולית והן בטיפולים אחרים באמצעות בעלי חיים** (אין בתקנון הקופה פירוט באילו טיפולים מדובר). הטיפול ניתן למבוטחים במסגרת סל מסוים של טיפולים באישור רופא התפתחותי או נוירולוג. מספר הטיפולים בסל זה לא יעלה על 100 בכל תקופת הביטוח.³⁰

לפי תקנון הקופה, מבוטח עד גיל 12 זכאי עד ל-40 טיפולים מסל זה בשנה, באישור רופא התפתחות הילד או נוירולוג, בהשתתפות עצמית של 47 ש"ח לטיפול, ומבוטח בגיל 12-18 (לא כולל 18) זכאי לקבל עד 24 טיפולים מסל זה בשנה, באישור רופא התפתחות הילד או רופא נוירולוג, בהשתתפות עצמית של 57 ש"ח לטיפול. נציין כי שלא כמו טיפולים האחרים המוצעים במסגרת סל זה (כמו טיפול במים וטיפול במוזיקה), טיפולי רכיבה טיפולית יכולים להינתן על ידי ספק שאינו בהסדר, והקופה תשפה את המבוטחים באמצעות החזר בגובה 75% מההוצאה בפועל ועד 114 ש"ח לטיפול.³¹

מאוחדת העבירה לידינו נתונים נפרדים על הרכיבה הטיפולית ועל הטיפול באמצעות בעלי חיים. בטבלה 3 נציג נתונים על שירותי הרכיבה הטיפולית, שהם יותר מ-90% מהשירותים שניתנו באמצעות בעלי חיים.

טבלה 3: מספר המבוטחים בשב"ן של קופת חולים מאוחדת שקיבלו שירותי רכיבה

טיפולית בשנים 2019-2021 ומספר הטיפולים שקיבלו³²

שנה	מבוטחים	טיפולים
2019	3,317	50,577
2020	3,304	47,113
2021 (עד נובמבר)	4,641	72,082

בטבלה 3 עולה כי מספר המבוטחים שקיבלו שירותי רכיבה טיפולית בתקופה זו נע בין כ-3,300 לכ-4,600 בשנה ומספר הטיפולים השנתי נע בין כ-47,000 לכ-72,000.

במאוחדת ניתנים כאמור גם שירותי טיפול באמצעות בעלי חיים, והם מוצגים בטבלה 4.

טבלה 4: מספר המבוטחים בשב"ן של קופת חולים מאוחדת שקיבלו טיפולים בעזרת

בעלי חיים בשנים 2019-2021 ומספר הטיפולים שקיבלו³³

שנה	מבוטחים	טיפולים
2019	291	3,485

³⁰ לוריא שמואלי, מנהלת השב"ן בקופת חולים מאוחדת, מכתב, 15 בדצמבר 2021.

³¹ קופת חולים מאוחדת, **תקנון מאוחדת שיא**, ינואר 2022.

³² לוריא שמואלי, מנהלת השב"ן בקופת חולים מאוחדת, דוא"ל, 26 בינואר 2022.

³³ לוריא שמואלי, מנהלת השב"ן בקופת חולים מאוחדת, דוא"ל, 26 בינואר 2022.

שנה	מבוטחים	טיפולים
2020	309	4,342
2021 (עד נובמבר)	366	5,478

בטבלה 4 עולה שמספר המבוטחים שקיבלו טיפולים באמצעות בעלי חיים ללא רכיבה טיפולית עלה מכ-290 בשנת 2019 לכ-360 בשנת 2021, ומספר הטיפולים השנתי עלה מכ-3,500 בשנת 2019 לכ-5,500 בשנת 2021.

1.4 לאומית שירותי בריאות

לאומית שירותי בריאות היא הקופה הרביעית בגודלה בישראל, ומבוטחים בה כ-8% מהמבוטחים, וכ-35% מהם מתחת לגיל 18. כ-70% ממבוטחי הקופה מבוטחים בשב"ן וכ-66% מהם מבוטחים ברובד העליון של השב"ן (זהב),³⁴ המזכה בני 0-18 בשירותי רכיבה טיפולית.³⁵ הקופה מסרה לנו כי עד לשנת 2020 הזכאות ניתנה למבוטחים עד גיל 15 ובשנת 2020 היא הורחבה עד לגיל 18.³⁶ מתקנון השב"ן עולה שהמבוטחים זכאים ל-30 טיפולים ברכיבת סוסים טיפולית בשנה, ובהם 20 טיפולים במסגרת 55 טיפולים בסל של התפתחות הילד (באמצעות פיזיותרפיסט, מרפא בעיסוק, קלינאי תקשורת, רפויי דיבור או פסיכולוג) ו-10 טיפולים מעבר למכסה זו. הזכאות תלויה באבחנה של רופא ממיין בקופה בתחום התפתחות הילד. הקופה משפה את המבוטח על הוצאותיו על טיפולים אלו בשיעור של 80% מההוצאות שהוציא בפועל ועד תקרה של 61 ש"ח לטיפול.³⁷

בטבלה 5 מוצגים הנתונים שהעבירה לנו לאומית על שירותי רכיבה טיפולית.

טבלה 5: מבוטחים בשב"ן של קופת חולים לאומית שקיבלו שירותי רכיבה טיפולית בשנים

2021-2019 ומספר הטיפולים שקיבלו

שנה	מבוטחים	טיפולים
2019	2,640	43,352
2020	2,051	29,503
2021 (עד דצמבר, לא סופי) ³⁸	2,362	32,795

בטבלה 5 עולה שמספר המבוטחים שקיבלו שירותי רכיבה טיפולית נע בין כ-2,000 בשנת 2020 לכ-2,600 בשנת 2019 ומספר הטיפולים השנתי נע בין כ-29,500 בשנת 2020 לכ-43,300 בשנת 2019.

³⁴ נציין כי בלאומית תוכניות השב"ן מקבילות ואינו רבדים המתווספים אחד על השני. משרד הבריאות, [דוח ציבורי מסכם על תוכניות לשירותי בריאות נוספים - שב"ן של קופות החולים לשנת 2020](#), דצמבר 2021, עמ' 11.

³⁵ לאומית שירותי בריאות, [לאומית כסף/לאומית זהב, הסכם לשירותי בריאות נוספים \(הביטוח המשלים\) לחברי לאומית שירותי בריאות](#), יולי 2021, עמ' 66.

³⁶ רחל יניר, כלכלנית שב"ן וביטוחים בלאומית שירותי בריאות, דוא"ל, 28 בדצמבר 2021.

³⁷ לאומית שירותי בריאות, [לאומית כסף/לאומית זהב, הסכם לשירותי בריאות נוספים \(הביטוח המשלים\) לחברי לאומית שירותי בריאות](#), יולי 2021, עמ' 66-67.

³⁸ הנתונים מבוססים על כל החשבוניות שהוקלדו עד 20 בדצמבר 2021, אך ייתכן שיש חשבוניות נוספות מלפני מועד זה שטרם הוגשו לקבלת החזר. רחל יניר, כלכלנית שב"ן וביטוחים בלאומית שירותי בריאות, דוא"ל, 26 בינואר 2022.

1.5 ממצאים עיקריים מנתוני ארבע קופות החולים

כפי שהוצג לעיל, כל ארבע הקופות מציעות למבוטחים בתוכניות השב"ן שלהן שירותי טיפול באמצעות בעלי חיים, אך יש הבדלים ביניהן בשירותים שהן נותנות:

סוג השירות המוצע – כל ארבע הקופות מציעות שירותי רכיבה טיפולית, חלקן למבוטחים בשני רבדי השב"ן (כללית, מכבי) וחלקן רק למבוטחים ברובד העליון (מאוחדת, לאומית). בשנת 2021 ניתן שירות זה לכ-58,000 מבוטחים. שתי קופות – מכבי ומאוחדת – מציעות למבוטחים טיפולים נוספים באמצעות בעלי חיים, אם כי בתקנון השב"ן של הקופות לא הוגדרו טיפולים אלו ולא ידוע לנו מה נכלל בהם (לדוגמה כלבנות טיפולית). בשנת 2021 ניתן שירות זה לכ-1,400 מבוטחים.

גיל הזכאות – כל הקופות מציעות את השירותים למבוטחי שב"ן מתחת לגיל 18, אך כללית ומכבי מציעות שירותים אלו לבני 3-18, ומאוחדת ולאומית מציעות את השירותים לבני 0-18.

גורם מפנה – בכללית יש כמה בעלי מקצוע שיכולים להפנות את המבוטח לשירותי רכיבה טיפולית, ובהם רופא ראשוני (משפחה או ילדים),³⁹ רופא במרכז התפתחות הילד, נירולוג ילדים, רופא בעל הכשרה ייחודית בתחום הפרעות הקשב, פסיכיאטר ילדים, אורטופד ופסיכולוגים מומחים מסוימים, וכן יש אפשרות להפניה משולבת, של רופא ראשוני בשילוב המלצה של מטפל פארה-רפואי או רופא ראשוני בשילוב אבחון פסיכו-דידקטי.⁴⁰ לעומת זאת בתקנון מכבי מצוין רק שרופא ילדים יכול להפנות לשירותי רכיבה טיפולית או לטיפול באמצעות בעלי חיים, במאוחדת יכול להפנות רופא התפתחותי או נירולוג ובלאומית דרושה הפניה מרופא ממין בקופה מתחום התפתחות הילד.

השתתפות עצמית – כללית גובה על כל טיפול השתתפות עצמית של 45 ש"ח, מכבי גובה 72 ש"ח ממבוטחי הרובד הבסיסי ו-74 ש"ח ממבוטחי הרובד העליון, מאוחדת מציעה מסלול החזר שבו ניתן שיפוי של 75% או עד 114 ש"ח לטיפול, ולאומית מציעה שיפוי של 80% ועד תקרה של 61 ש"ח לטיפול.

התוויות – הקופות נבדלות ביניהן גם במקרים שבהם תינתן זכאות לשירות זה. בכללית לא פורטו המקרים המזכים והקופה מסרה רק כי יש צורך בהפניה רפואית.⁴¹ בלאומית הזכאות תלויה באבחנה של רופא ממין בקופה בתחום התפתחות הילד.⁴² בתשובת מכבי צוין שזכאים להפניה מי שאובחנו עם ליקוי קשב וריכוז, כסומאטיים או עם אוטיזם.⁴³ לפי אתר מאוחדת,

³⁹ בתנאי שיש הפניה מתחום התפתחות הילד או שרופא הילדים המפנה הוא מומחה ברפואה התפתחותית. שירותי בריאות כללית, [התפתחות הילד – גילאי 3-10 והתפתחות הילד – גילאי 10-18](#), כניסה: 17 בינואר 2022.

⁴⁰ ש.ם.

⁴¹ ש.ם.

⁴² לאומית שירותי בריאות, [לאומית כסף/לאומית זהב, הסכם לשירותי בריאות נוספים \(הביטוח המשלים\) לחברי לאומית שירותי בריאות](#), יולי 2021, עמ' 66-67.

⁴³ מכבי שירותי בריאות, [תקנון "מכבי זהב"](#), אוגוסט 2021, עמ' 14, [ותקנון "מכבי שלי"](#), ינואר 2022, עמ' 22-23; יובל חמו, ממונה קשרי ממשל ותקשורת במכבי שירותי בריאות, מכתב, 3 בינואר 2022.

הזכאות לרכיבה טיפולית או לטיפול בעזרת בעלי חיים תתאפשר על בסיס הפניה של רופא ראשוני לילד המטופל בתחום התפתחות הילד, ילד שעבר אבחון דידקטי או פסיכו-דידקטי המעיד על צורך בטיפול התפתחותי או רגשי, ילד אוטיסט או סומאטי, ילד הסובל ממחלה אונקולוגית, ילד שאובחן עם הפרעת קשב וריכוז, ילד החולה במחלות כרוניות וילד שקיבל הפניה לטיפול רגשי מפסיכולוג או גורם מקצועי במערכת החינוך.⁴⁴

בהיעדר הסדרה, אין קביעה של משרד הבריאות מה נכלל בשירותים אלו ולמי הם מיועדים (הן מבחינת גיל והן מבחינת הצורך הרפואי). נציין כי בהקשר זה מסרה לנו **מאחדת** כי היא סבורה שיש לקבוע קריטריונים מקצועיים לזכאות לטיפולים באמצעות בעלי חיים, ו**לאומית** מסרה שעל משרד הבריאות לבחון את האפקטיביות הרפואית של הטיפולים בתחום הרכיבה הטיפולית.⁴⁵

בשנת 2013 פרסם האיגוד הישראלי לרפואת ילדים נייר עמדה בנושא רכיבת סוסים טיפולית וטיפול באמצעות סוסים. בנייר זה המליץ האיגוד להפנות לטיפולים אלו ילדים מגיל 6 ומעלה. כמו כן הוא ציין כי ייתכן שילדים הלוקים בשיתוק מוחין ובהפרעות מוטוריות קשות עשויים להסתייע בטיפול זה גם בגיל צעיר יותר, ובלבד שהטיפול ניתן בידי צוות מיומן ובעזרת ציוד וסוס מתאים, אם כי לפי נייר העמדה קביעה זו אינה מבוססת מחקרית. בנייר העמדה גם נמנים כמה מקרים שבהם **לא מומלץ** להפנות ילדים לרכיבה טיפולית: ילדים עם הפרעות קשב וריכוז,⁴⁶ ילדים עם הפרעות רגשיות וילדים עם אוטיזם.⁴⁷ כאמור, נייר עמדה זה פורסם בשנת 2013, ושאלנו את האיגוד אם הוא עדיין מייצג את עמדת האיגוד כיום. מהאיגוד נמסר כי נייר העמדה נתון בימים אלו בעדכון,⁴⁸ אך לא נמסר מתי יסתיים תהליך זה.

2. טיפולים במשרד הרווחה והביטחון החברתי ובמשרד החינוך

מתשובת משרד הרווחה והביטחון החברתי ומתשובת משרד החינוך על פניותינו אי-אפשר ללמוד על היקף התוכניות שלהם המשלבות פעילות עם בעלי חיים.

מתשובת משרד הרווחה והביטחון החברתי אפשר ללמוד שבמסגרות המשרד בקהילה יש תוכניות בשילוב בעלי חיים, בעיקר תוכניות רכיבה טיפולית ואילוף כלבים המיועדות לבני נוער.⁴⁹ המשרד מפעיל תוכניות כאלה גם במסגרות חוץ-ביתיות. המשרד ציין כי רבים ממעונות חסות הנוער, המיועדים לבני נוער הנתונים במצבים של עבריינות וסטייה חברתית, מפעילים תוכניות בשילוב בעלי חיים (לא צוין מה שיעור המעונות הנעזרים במענים אלו). המשרד ציין כי תוכניות

⁴⁴ קופת חולים מאוחדת, רכיבה טיפולית וטיפול באמצעות בעלי חיים, כניסה: 30 בינואר 2022.

⁴⁵ רחל יניר, כלכלנית שב"ן וביטוחים בלאומית שירותי בריאות, דוא"ל, 28 בדצמבר 2021.

⁴⁶ בנייר העמדה צוין כי מטפלים בילדים עם הפרעות רגשיות יכולים להיעזר בכל כלי טיפולי לגיטימי ומקובל, ובכלל זה בעלי חיים וסוסים, אך לא כטיפול על ידי מדריכי רכיבה טיפולית בלבד. האיגוד הישראלי לרפואת ילדים, רכיבת סוסים טיפולית וטיפול באמצעות סוסים, 2013, עמ' 8.

⁴⁷ האיגוד הישראלי לרפואת ילדים, רכיבת סוסים טיפולית וטיפול באמצעות סוסים, 2013.

⁴⁸ צחי גרוסמן, יו"ר האיגוד הישראלי לרפואת ילדים, דוא"ל, 25 בינואר 2022.

⁴⁹ אלינה שוורצמן, מרכזת תחום קשרי כנסת וממשל במשרד הרווחה והביטחון החברתי, מכתב, 19 בינואר 2022, נמסר ב-31 בינואר 2022.

כאלה משמשות גם במסגרת שירות המבחן למבוגרים, לדוגמה התוכנית "ממכה למגע", שמיועדת לטיפול דיאדי בהורים שהופנו עם ילדיהם לשירות המבחן בגין עבירות אלימות כלפי ילדיהם (יצוין שמדובר בחלק מתוכנית טיפולית רחבה יותר). תוכניות נוספות מוצעות לילדים בפנימיות ובמקלטים.⁵⁰

משרד החינוך מסר לנו כי בשנת תשפ"ב בחרו 620 בתי ספר 73 תוכניות באחד מהתחומים האלה: כלבנות טיפולית, טיפול בבעלי חיים ורכיבה טיפולית. לדברי המשרד, במסגרת תוכניות "הכלה והשתלבות" יש כ-100 תוכניות הנותנות מענה בתחום זה. עוד מסר המשרד כי ביחידה לאקלים חינוכי מיטבי ומניעת אלימות בשירות הפסיכולוגי-ייעוצי פועלים מדריכים לקידום חמלה ואמפתיה דרך למידה על בעלי חיים, ויחידה זו מלווה השנה 64 בתי ספר ו-20 גנים.⁵¹

נציין בהקשר זה כי משרד החינוך מסר לנו כי אין לו יכולת מעקב אחרי מספר המטפלים באמצעות בעלי חיים במערכת החינוך, משום שטיפול או חינוך באמצעות בעלי חיים אינו מקצוע מוסדר והעובדים שנותנים שירות זה כיום במערכת החינוך מוגדרים מורים או מטפלים באמצעות אומנויות.⁵²

3. הכשרתם של העוסקים בטיפול באמצעות בעלי חיים

מנתוני הקופות עולה כי בכל אחת מהשנים 2019-2021 בין כ-47,000 לכ-59,000 מבוטחים מתחת לגיל 18 קיבלו שירותי טיפול באמצעות בעלי חיים, ובכללם רכיבה טיפולית. כמו כן, יש אנשים (מספרם אינו ידוע לנו) שקיבלו שירותים באמצעות תוכניות שמפעילים משרד הרווחה והביטחון החברתי ומשרד החינוך. נזכיר כי משרד הביטחון לא ענה על פנייתנו, וייתכן שיש אנשים נוספים שמקבלים ממנו או מגורמים אחרים שירותים כאלה. עולה השאלה **מהי הכשרתם של נותני שירות זה כיום**.

משרד הבריאות מסר לנו כי מאחר שלא מדובר במקצוע בריאות שהעיסוק בו מותנה בקבלת רישיון, לא מוכרת לו דרישה להשכלה או הכשרה של המטפלים. לפי משרד הבריאות, הקופות הן האחראיות לקביעת הקריטריונים המקצועיים ולבקרת האיכות על הטיפולים הניתנים במסגרת תוכניות השב"ן שלהן.⁵³

בפרק זה נציג מידע על ההכשרה של נותני שירות זה במסגרת תוכניות השב"ן של הקופות ובתוכניות שמפעילים משרד הרווחה והביטחון החברתי ומשרד החינוך. תחילה נציג את ההכשרת המטפלים הנעזרים בבעלי חיים ובהמשך – את הכשרת מדריכי רכיבה טיפולית וכלבנות טיפולית.

⁵⁰ שם.

⁵¹ עינב לוק, מנהלת אגף בכיר שפ"י במשרד החינוך, מכתב, 30 בינואר 2022.

⁵² שם.

⁵³ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות במשרד הבריאות, מכתב, 10 בינואר 2022.

3.1 מטפלים הנעזרים בבעלי חיים

כאמור, שתי קופות – מכבי ומאוחדת – מציעות למבוטחי השב"ן טיפולים בעזרת בעלי חיים, ובשנת 2021 קיבלו שירות זה כ-1,400 מבוטחים. כמו כן, יש כמה תוכניות בתחום זה שפעלו תחת משרד הרווחה והביטחון החברתי ומשרד החינוך, אך אין לנו אפשרות לאמוד את היקפן.

מתשובת המועצה להשכלה גבוהה (המל"ג) למרכז המחקר והמידע של הכנסת עולה כי אין במוסדות להשכלה גבוהה תוכניות לימודים אקדמיות בתחום הטיפול באמצעות בעלי חיים.⁵⁴ על רקע זה שאלנו את הקופות ואת משרדי הממשלה הרלוונטיים מהן דרישות ההשכלה וההכשרה שהן מציבות למטפלים הנעזרים בבעלי חיים.

מכבי מסרה כי על מטפלים הנעזרים בבעלי חיים להיות בעלי תעודה או תואר ראשון או שני בתוכנית להכשרת מטפלים בחינוך, ברפואה או במדעי החברה.⁵⁵ מכבי לא פירטה במה מדובר, ולדבריה אין בידיה רשימה של מוסדות הכשרה, והאחריות להכשרה מתאימה מוטלת על הספק.⁵⁶ **מאוחדת** מסרה כי היא דורשת ממטפלים באמצעות בעלי חיים שיהיו חברים בדרגת מומחה במ.ר.ח.ב., בעלי תואר ראשון לפחות ממוסד אקדמי שמוכר על ידי המל"ג ובעלי ותק של שנתיים עד שלוש לפחות שבמהלכן השלימו 1,000 שעות אקדמיות ו-500 שעות עבודה מעשיות.⁵⁷

כאמור, מ.ר.ח.ב. פועל זה כמה שנים לקידום המקצועי של תחום הטיפול הרגשי בעזרת בעלי חיים וההכרה של המדינה בו. לפי תקנון הארגון, דרישות הסף למועמדים לחברות בעמותה הן תואר ראשון במקצוע טיפול רגשי, במקצוע רפואה או במקצוע חינוכי פדגוגי ממוסד שהוכר על ידי מל"ג, ובמסלול ההכשרה יהיו לפחות 1,500 שעות לימוד, ובהן 1,100 שעות אקדמיות ו-400 שעות עבודה מעשית המלוות בהדרכה פרטנית.⁵⁸ מ.ר.ח.ב. גם יצר מערכת של דירוגים לחברים בארגון כדי לעודד את המשך ההתפתחות המקצועית – חבר, חבר מומחה, חבר מדריך ומדריך בכיר. רמות המומחיות מבוססות על מספר שעות ההכשרה המעשית, המשך קבלת הדרכה קלינית והמשך לימודים הקשורים לטיפול רגשי בעזרת בעלי חיים.⁵⁹ עם זאת, כאמור, **מדובר**

⁵⁴ מל"ג הוסיפה בנוגע ללימודים אקדמיים בתחום הרגשי כי כיום יש תוכניות לימודים לתואר שני בטיפול באמצעות אומנויות בתחומי טיפול ספציפיים, כגון מוזיקה, מחול ותנועה, אומנות חזותית, פסיכודרמה ודרמה תרפיה, בשבעה מוסדות להשכלה גבוהה. מיכל פרי, מנהלת פניות ציבור וחופש המידע במל"ג, מכתב, 3 בינואר 2022.

⁵⁵ מכבי ציינה גם כי מטפלים ממין זכר יהיו בעלי אישור ממשטרת ישראל שלפיו אין מניעה להעסקתם ולא מדובר בהעסקת עברייני מין במוסד שנותן שירות לקטינים. יובל חמו, ממונה קשרי ממשל ותקשורת במכבי שירותי בריאות, מכתב, 3 בינואר 2022.

⁵⁶ הנ"ל, דוא"ל, 26 בינואר 2022.

⁵⁷ מאוחדת ציינה כי היא מכירה גם בתעודות מעמותת נפש חיה בגוף חי. לפי בדיקתנו עמותה זו כבר אינה פעילה. גיידסטאר, [נפש חיה](#) **בגוף חי (ע"ר)**, כניסה: 1 בפברואר 2022. לוריא שמואלי, מנהלת השב"ן בקופת חולים מאוחדת, מסרון, 1 בפברואר 2022.

⁵⁸ אחת הדרישות היא השלמת קורסים מסוימים לפני לימודי טיפול רגשי בעזרת בעלי חיים. התקנון מאפשר לוועדת הרישום שיקול דעת בדבר תארים אחרים. מ.ר.ח.ב. – האיגוד הישראלי לטיפול רגשי הנעזר בבעלי חיים, [תקנון](#), 2015.

⁵⁹ ננסי פריש-פלס, יו"ר איגוד מ.ר.ח.ב., שיחה, 17 בינואר 2022.

בהסדרה עצמית, ואין באפשרותנו לעמוד על טיבה או לקבוע עד כמה גורמים אחרים פועלים לפיה.

מתשובת **משרד הרווחה והביטחון החברתי** עולה כי אין למשרד תנאי סף אחידים לדרישות ההכשרה וההשכלה של מטפלים באמצעות בעלי חיים, ויש מסגרות בקהילה שאינן דורשות השכלה ספציפית בתחום הטיפול בבעלי חיים.

אשר למסגרות חוץ-ביתיות, לפי משרד הרווחה, במסגרות חסות הנוער כל אדם המוגדר כנותן שירות טיפול אמור לעמוד בקריטריונים האלה: למד במכללה מוכרת מבחינה אקדמית; מקבל הדרכה חיצונית לעבודתו; שותף לדיאלוג הטיפולי במעון.⁶⁰ ואולם, לא ברור אם מטפלים באמצעות בעלי חיים נחשבים במשרד לנותני שירות טיפולי. בשירות המבחן למבוגרים הדרישות המקצועיות מוגדרות במכרז להתקשרות עם החוות הטיפוליות. לא ידוע לנו באיזה מכרז מדובר, אך נציין כי במכרז של המשרד להפעלת תוכניות לטיפול בהורים אלימים וילדיהם באמצעות בעלי חיים באיזור חיפה והצפון צוין כי על מציעי השירותים או קבלני משנה מטעמם להיות בעלי ניסיון של שלוש שנים בתחום הטיפול באמצעות בעלי חיים, וכי רכז התוכנית צריך להיות בעל ניסיון של שלוש שנים ולהחזיק בתואר אקדמי מוכר על ידי המל"ג.⁶¹ כמו כן צוין המשרד כי במכרז זה המטפלים באמצעות בעלי חיים נדרשים להיות מטפלים מוסמכים,⁶² אך לא ידוע לנו כיצד מוגדר "מוסמך" בהקשר זה.

אשר לתוכניות המופעלות בפנימיות, צוין כי יש בפנימיות תקן ייחודי לעובד פארה-רפואי, המאפשר לתת טיפולים ייחודיים, לרבות טיפול באמצעות בעלי חיים. בנוגע לתוכניות במקלטים צוין כי כל אשת טיפול בילדים במקלטים צריכה להיות בעלת תואר אקדמי ראשון לפחות בכל תחום ולהחזיק תעודה בטיפול רגשי בתחומים שונים, לרבות טיפול באמצעות בעלי חיים.

משרד החינוך מסר כי האגף לחינוך מיוחד מאפשר העסקת מטפלים באמצעות בעלי חיים רק אם הם מועסקים במערכת החינוך במקצוע החינוכי שהוכשרו בו (מורה בתחומי דעת שונים), ולימודי הטיפול או החינוך באמצעות בעלי חיים יוכרו כהכשרה נוספת. המשרד פירט כי מטפלים אלו יכולים להיות מועסקים כאנשי חינוך בעלי התמחות בחינוך באמצעות בעלי חיים, או לחלופין כמטפלים באומנויות⁶³ במערכת החינוך המשלבים בעלי החיים כאמצעי או ככלי מקצועי נוסף.

⁶⁰ מהמשרד נמסר כי חלק מהמטפלים בבעלי חיים נחשבים לחברי צוות הטיפול במעון ומשתתפים בישיבות צוות הטיפול וחלקם רק עומדים בקשר קבוע ורציף עם העובדת הסוציאלית. אלינה שוורצמן, מרכזת תחום קשרי כנסת וממשל במשרד הרווחה והביטחון החברתי, מכתב, 19 בינואר 2022, נמסר ב-31 בינואר 2022.

⁶¹ לפי המכרז, יש להשלים את שלוש שנות הניסיון בחמש השנים שקדמו למועד האחרון להגשת ההצעות. שנת ניסיון בטיפול מוגדרת כטיפול במשפחות או ביחידים באמצעות רכיבה על סוסים ובאמצעות כלבים לפחות 50 שעות בשנה. סעיף 2.2.7. ראו: משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, [הפעלת תוכניות לטיפול בהורים אלימים וילדיהם באמצעות בעלי חיים בחוות טיפוליות באיזור חיפה והצפון – מכרז משלים למכרז מספר 151/2018](#), דצמבר 2019.

⁶² אלינה שוורצמן, מרכזת תחום קשרי כנסת וממשל במשרד הרווחה והביטחון החברתי, מכתב, 19 בינואר 2022, נמסר ב-31 בינואר 2022.
⁶³ לפי התשובה, על מטפלים אלו לעמוד בתנאי המחון להעסקת מטפלים באומנויות במערכת החינוך ולהחזיק ברישיון לעבודת המטפל במערכת החינוך. עינב לוק, מנהלת אגף בכיר שפ"י במשרד החינוך, מכתב, 30 בינואר 2022.

מבחינת תשובות כלל הגורמים עולה כי יש הבדלים גדולים ביניהם בדרישות ההכשרה שהם מציינים. כאמור, אין כיום תוכניות לימוד מוכרות בתחום הטיפול בבעלי חיים. לפיכך, בחנו מהן תוכניות ההכשרה המוצעות. מבדיקה במרשתת ומשיחות שקיימנו עם גורמים שונים עולה כי בישראל מוצעים לימודי טיפול באמצעות בעלי חיים בין השאר ביחידה ללימודי חוץ של אחת האוניברסיטאות, במכללות ובמרכזים פרטיים. תנאי הקבלה למוסדות אלו אינם אחידים: יש מקומות שבהם נדרש מהמועמד תואר ראשון בתחומים מוגדרים,⁶⁴ ובאחרים יכולים להתקבל בעלי תואר ראשון בכל תחום, ובלבד שישלימו קורסים מסוימים, אם אלו לא נלמדו במסגרת התואר הראשון.⁶⁵ התוכניות נבדלות ביניהן גם בהיקף ההכשרה. לדוגמה, תוכנית אחת נמשכת שלוש שנים ויש להשלים בה 1,820 שעות ובהן 500 שעות עבודה מעשית; תוכנית אחרת נמשכת שנתיים וחצי ויש להשלים בה 1,500 שעות ובהן 400 שעות עבודה מעשית; עוד תוכנית נמשכת שנתיים ויש להשלים בה 1,260 שעות ובהן 420 שעות עבודה מעשית.⁶⁶ כאמור, זו אינה רשימה ממצה וייתכן שיש תוכניות נוספות.

אשר לנושאים הנלמדים, התוכניות שבדקנו מציעות שילובים של תכנים בכמה תחומים עיקריים, ובהם פסיכולוגיה ופסיכותרפיה, היכרות ועבודה עם בעלי חיים באמצעות תכנים מתחומי הביולוגיה, הזואולוגיה והווטרינריה ותכנים הנוגעים לקשר בין אדם לחיה.

מ.ר.ח.ב מסר לנו כי יש צורך בהסדרת תחום הטיפול בעזרת בעלי חיים בחקיקה, וכי ללא חוק, אנשים הזקוקים לטיפול רגשי עלולים לקבלו מנותני שירות חסרי הכשרה מתאימה. האיגוד מסר כי הוא סבור שיש לחייב את מי שרוצה לעבוד באופן פרטי בתחום להגיע לדרגת מטפל מומחה (לפי הדירוג שהוצג לעיל) או לצבור מספר מסוים של שעות ניסיון קליני במקום טיפולי המוכר על ידי משרד ממשלתי. הארגון הוסיף כי רצוי שמשרד הבריאות בתפקידו כרגולטור הוא שיהיה האחראי לאכיפה בנושא זה.⁶⁷

מאחדת מסרה כי נדרשת הסדרה של תחום זה, כמו של כל שירות פארה-רפואי אחר, ויש להסדיר את ההכשרה הנדרשת מנותני השירותים כדי למנוע מצב שילדים יטופלו בידי גורמים שאינם מוסמכים לכך.⁶⁸ **משרד הרווחה** סבור אף הוא כי יש להסדיר את התחום ולקבוע תנאי

⁶⁴ לדוגמה, במרכז פרטי מסוים על המועמדים להיות בעלי תואר ראשון באחד התחומים האלה: פסיכולוגיה, מדעי ההתנהגות, מדעי החיים, עבודה סוציאלית, הוראה בחינוך הרגיל ובחינוך מיוחד, או להיות בוגרי לימודים פארה-רפואיים. מועמדים בעלי תארים ראשונים אחרים נדרשים לעבור גם ריאיון קבלה. מרכז בולבי, [הכשרת מטפלים בעזרת בעלי חיים](#), כניסה: 30 בינואר 2022.

⁶⁵ לדוגמה ראו: מכללת אורנים, טיפול רגשי הנעזר בבעלי חיים, [אודות והרשמה וייחודיות התוכנית](#), כניסה: 16 בינואר 2022

⁶⁶ נעיר כי באתר הגורם המכשיר שהציע תוכנית זו צוין כי תינתן אפשרות לשנת הכשרה מתקדמת בשנה השלישית של 960 שעות ומתוכן לפחות 700 שעות עבודה מעשית, שעשויה להיות עבודה בשכר. החטיבה ללימודי חוץ במכללה האקדמית תל-חי, [טיפול בעזרת בעלי חיים](#), כניסה: 16 בינואר 2022. ראו גם: מרכז בולבי, [הכשרת מטפלים בעזרת בעלי חיים](#), כניסה: 30 בינואר 2022; מכון מגיד ללימודי המשך, תעודה ופיתוח מקצועי, [טיפול בעזרת בעלי חיים – אודות התוכנית](#), כניסה: 13 בינואר 2022.

⁶⁷ האיגוד הוסיף כי יש מקרים שבהם טיפולים כאלה אף גרמו נזק למטופלים, אם כי לא נעשה מחקר שיטתי לבחינת קביעה זו. ננסי פריש-פלס, וי"ר איגוד מ.ר.ח.ב, שיחה, 17 בינואר 2022

⁶⁸ לוריא שמואלי, מנהלת השב"ן בקופת חולים מאוחדת, מכתב, 15 בדצמבר 2021.

סך למתן טיפול באמצעות בעלי חיים. **משרד החינוך** מסר כי יש לו עניין בהסדרת התחום כמקצוע טיפולי כדי להרחיב את המענה הטיפולי לתלמידים, והוסיף כי תעודת רישוי של משרד הבריאות חשובה למשרד החינוך כמעסיק ציבורי גדול כדי שיוכל לדעת את מי הוא רשאי להעסיק בתחום.⁶⁹

3.2 רכיבה טיפולית וכלבנות טיפולית

כפי שהוצג בפרק הקודם, ארבע קופות החולים מציעות שירותי רכיבה טיפולית, ובשנת 2021 ניתנו טיפולים אלו לכ-58,000 מבוטחים. שאלנו את הקופות מהן דרישות ההשכלה וההכשרה שהן מציינות גם לנותני השירותים הללו. כאמור, חלק ניכר מהתוכניות המופעלות במשרד הרווחה והביטחון החברתי ובמשרד החינוך מציעות שירותי רכיבה טיפולית או כלבנות טיפולית, אך מתשובותיהם אי-אפשר להבחין בין דרישות ההכשרה מהעוסקים בתחומים אלו לבין הדרישות ממטפלים באמצעות בעלי חיים בכלל.

כללית מסרה לנו כי על מדריכי רכיבה טיפולית להיות בעלי תעודה של מדריך או של מורה לרכיבה טיפולית ממקום מוסמך, אך לא ציינה מהו מקום מוסמך. לפי הקופה, על המדריכים שנותנים טיפולים פרטניים להיות בעלי ותק של שנה לפחות ו-400 שעות טיפול, ומדריכים שנותנים טיפולים קבוצתיים נדרשים להיות בעלי ותק של שנתיים לפחות ו-800 שעות טיפול. המדריכים צריכים לעבור השתלמויות בנושא עזרה ראשונה או החייאה וכן רענון אחת לשנתיים (לא ידוע לנו של מי האחריות להשתלמות זו).⁷⁰ עוד מסרה כללית כי בצוות החווה צריך להיות לפחות מדריך אחד בעל ותק של יותר משלוש שנים ברכיבה טיפולית, והחווה צריכה להיות פעילה כחוות סוסים שנתיים (קלנדריות) לפחות ובעלת ניסיון בתחום הרכיבה הטיפולית של שנה קלנדרית אחת.⁷¹

מכבי מסרה כי מדריכי רכיבה טיפולית נדרשים להיות בני 20 ומעלה ובעלי תעודה של מדריך או מורה לרכיבה טיפולית. במענה על שאלתנו אם יש לקופה רשימה של מקומות מוסמכים נמסר כי אין רשימה כזאת, והספק הוא האחראי למתן הכשרה מתאימה.⁷² **מאוחדת** לא ציינה אילו דרישות היא מציבה בפני מדריכי רכיבה טיפולית. **לאומית** מסרה כי השירות ניתן באמצעות החזרים ולכן המבוטחים הם שבחורים את הספקים.⁷³

⁶⁹ עינב לוק, מנהלת אגף בכיר שפ"י במשרד החינוך, מכתב, 30 בינואר 2022.

⁷⁰ כללית ציינה גם כי על המדריכים להמציא אישור מהמטרה על שאין להם רישום עבירות מין. נועה דנאי, מנהלת מחלקת ניהול ידע ומידע ואחריות חוק חופש המידע בשירותי בריאות כללית, מכתב, 6 בינואר 2022.

⁷¹ על החווה להציג לקופה אסמכתה כי היא פעילה כחוות סוסים במשך שנתיים וכי הועסק אצלה במשך שנה קלנדרית רצופה מדריך או מורה לרכיבה טיפולית (נושאי תעודת הסמכה מתאימה, אך לא בהכרח אותו אדם במהלך התקופה) אשר עסק בכך במסגרתה בפועל. אסמכתה זו עשויה להיות טופס 106 המלמד על תשלום משכורת למדריך או למורה לרכיבה טיפולית או הצהרת רואה חשבון בעניין זה. "כללית מושלם" רשאית לחרוג מקריטריון זה לפי שיקול דעתה הבלעדי לפי צרכי עמיתיה או לפי צרכים גיאוגרפיים באישור המנהל הרפואי של המערך. נועה דנאי, מנהלת מחלקת ניהול ידע ומידע ואחריות חוק חופש המידע בשירותי בריאות כללית, מכתב, 6 בינואר 2022.

⁷² יובל חמו, ממונה קשרי ממשל ותקשורת במכבי שירותי בריאות, דוא"ל, 26 בינואר 2022.

⁷³ רחל יניר, כלכלנית שב"ן וביטוחים במכבי שירותי בריאות, דוא"ל, 28 בדצמבר 2021.

תוכניות ההכשרה המוצעות בתחום הרכיבה הטיפולית אינן מחייבות תואר אקדמי, אלא דורשות שהמועמד יהיה מעל גיל מסוים ויעבור ריאיון מקדים. **רבים מהגורמים ששוחחנו עימם הדגישו בפנינו כי התחום פרוץ וכי יש מוסדות שההכשרה שהם נותנים אינה מספקת.**⁷⁴ גם בתחום זה מצאנו תוכניות שמציעים מוסדות שונים, ובהם יחידה ללימודי חוץ של אוניברסיטה, יחידות ללימודי חוץ של מכללות ומרכזים פרטיים. יש הבדלים בהיקף שעות הלימוד בין התוכניות. לדוגמה, בתחום הרכיבה הטיפולית יש מוסד שמציע תוכנית בהיקף של 853 שעות ובהן 180 שעות סטאז' (ובכלל זה לימודי תעודת מדריך רכיבה) או בהיקף של 544 שעות ובהן 130 שעות התנסות מעשית (למי שמחזיק בתעודת מדריך רכיבה),⁷⁵ ומוסד אחר מציע תוכנית בהיקף של 621 שעות ובהן 201 שעות התנסות מעשית.⁷⁶

אשר לנושאים הנלמדים, בתוכניות שבדקנו צוינו תכנים במגוון תחומים, ובהם אנטומיה, פיזיולוגיה, ריפוי בעיסוק, פסיכולוגיה, מיומנויות טיפול, התפתחות הילד, פתולוגיה ולקויות פיזיות והפרעות תקשורת. ברוב התוכניות שבדקנו הודגש מרכיב ההכשרה המעשית, אך על פי רוב לא צוין היכן נעשית הכשרה זו.

הגורמים המכשירים ששוחחנו עימם ציינו כי יש צורך בקביעת תוכני ליבה משותפים לתחום הרכיבה הטיפולית, ובשנים האחרונות אף היה ניסיון מצד ההתאחדות הלאומית לספורט הרכיבה בישראל לקדם תהליך כזה, אך הוא לא צלח עקב התנגדות של חלק מהמדריכים.⁷⁷ **כללית** ציינה אף היא כי יש צורך בהסדרת הכשרות המטפלים שתחייב מוסדות לימוד לעמוד במספר מינימלי של שעות לימוד ובסילבוס שיגדיר לימודי חובה,⁷⁸ **ומכבי** מסרה כי נדרשת בחינה של דרישות הסף לנתני השירות.⁷⁹ כמו כן, חלק מהגורמים המכשירים טענו כי יש צורך שמדריכי רכיבה טיפולית ימשיכו לעבור השתלמויות במהלך הקריירה המקצועית שלהם.⁸⁰

כמה גורמים העלו בפנינו נושאים המצריכים הסדרה נוסף על ההכשרה. כללית מסרה כי לדעתה יש להסדיר את נושא המתקן שבו מוחזקות החיות ובריאות החיות, כדי למנוע שרלטנות, ולכל הפחות לצמצמה, ולהבטיח שמירה על כללי זהירות ועל ביטחון הרוכבים וכן על בריאות בעלי החיים ורווחתם.⁸¹ **מכבי**, שבתשובתה כאמור עסקה הן בטיפול באמצעות בעלי חיים והן ברכיבה טיפולית, השיבה כי כיום יש הקפדה על ביטוח אחריות מקצועית ואישור וטרינרי לחיות

⁷⁴ דורית ברפמן, מנהלת העמותה לרכיבה וכלבנות טיפולית, שיחה, 25 בינואר 2022; אורי חכם, מנכ"ל ההתאחדות הלאומית לספורט הרכיבה על סוסים, שיחה, 26 בינואר 2022; עמרי לבני, מנהל מרכז אופק, שיחה, 27 בינואר 2022; הילה וסרמן ועמית אמודאי, מכון וינגייט, שיחה, 26 בינואר 2022.

⁷⁵ מכון וינגייט, **קורס מדריכי רכיבה טיפולית בשילוב הדרכת רכיבה**, כניסה: 30 בינואר 2022.

⁷⁶ המכללה האזורית צפת, **רכיבה טיפולית**, כניסה: 1 בפברואר 2022.

⁷⁷ אורי חכם, מנכ"ל ההתאחדות הלאומית לספורט הרכיבה על סוסים, שיחה, 26 בינואר 2022.

⁷⁸ נועה דנאי, מנהלת מחלקת ניהול ידע ומידע ואחריות חוק חופש המידע בשירותי בריאות כללית, מכתב, 6 בינואר 2022.

⁷⁹ יובל חמו, ממונה קשרי ממשל ותקשורת במכבי שירותי בריאות, מכתב, 3 בינואר 2022.

⁸⁰ עמרי לבני, מנהל מרכז אופק, שיחה, 27 בינואר 2022.

⁸¹ נועה דנאי, מנהלת מחלקת ניהול ידע ומידע ואחריות חוק חופש המידע בשירותי בריאות כללית, מכתב, 6 בינואר 2022.

במקום, אך מומלץ לחייב ברישיון עסק כדי להבטיח עמידה בכל הקריטריונים הנוגעים לבטיחות ולתברואה. הקופה ציינה כי ייתכן שדרישה זו תיצור קושי בפריפריה, אך לא פירטה מדוע.⁸² גם חלק מהגורמים המכשירים ששוחחנו עימם הדגישו את הצורך בהסדרת הפעילות המקצועית בחוות הטיפולים.⁸³

שאלה נוספת שעלתה במהלך הכתיבה בהקשר זה היא **אם יש לחייב את מדריכי הרכיבה הטיפולית בתעודת מדריך רכיבה**. כמה גורמים בתחום הרכיבה הטיפולית ששוחחנו עימם מסרו לנו כי חיוב זה נדרש כדי לצמצם את הסכנה לפציעה במהלך העבודה עם הסוס.⁸⁴ לעומת זאת, יושב-ראש העמותה לקידום הטיפול והמטפלים ברכיבה מסר לנו כי העמותה מתנגדת לעמדה זו בטענה שההיכרות עם הסוס היא חלק אינטגרלי מההכשרה של מדריך ברכיבה טיפולית, ואילו בהכשרת מדריך רכיבה יש מרכיבים שאינם רלוונטיים לפעילות הטיפולית, ולדברי העמותה דרישה כזאת תהווה נטל כלכלי שלא לצורך.⁸⁵

אשר **לכלבנות טיפולית**, הקופות אינן מציעות טיפול זה מפורשות (שלא כמו רכיבה טיפולית), אך לא ידוע לנו אם הוא נכלל במסגרת שירותי הטיפול באמצעות בעלי חיים שמציעות מכבי ומאחדת. כאמור, שירותי כלבנות טיפולית או אילוף כלבים מוצעים במסגרת תוכניות שמפעילים משרד הרווחה והביטחון החברתי ומשרד החינוך, אך מתשובותיהם אי-אפשר להבחין בין דרישות ההשכלה מהעוסקים בתחומים אלו לבין הדרישות ממטפלים באמצעות בעלי חיים באופן כללי.

גם תוכניות ההכשרה המוצעות בתחום זה אינן מחייבות תואר אקדמי, אך על המועמד להיות מעל גיל מסוים ולעבור ריאיון מקדים. גם בתחום זה עלו טענות על הכשרה לא מספקת.⁸⁶ מעיון במרשתת עולה כי כמה מוסדות מציעים הכשרה זו, ובהן יחידת לימודי חוץ של אוניברסיטה, יחידות ללימודי חוץ של מכללות ומרכזים פרטיים, ויש הבדלים בין התוכניות. לדוגמה, יש תוכנית בהיקף של 240 שעות אקדמיות של לימודים עיוניים ומעשיים;⁸⁷ תוכנית אחרת היא בהיקף של

⁸² יובל חמו, ממונה קשרי ממשל ותקשורת במכבי שירותי בריאות, מכתב, 3 בינואר 2022.

⁸³ הילה וסרמן ועמית אמודאי, מכון וינגייט, שיחה, 26 בינואר 2022.

⁸⁴ דורית ברפמן, מנהלת העמותה לרכיבה וכלבנות טיפולית, שיחה, 25 בינואר 2022; הילה וסרמן ועמית אמודאי, מכון וינגייט, שיחה, 26 בינואר 2022; עמרי לבני, מנהל מרכז אופק, שיחה, 27 בינואר 2022. יצוין כי לפי [תקנות הספורט \(חיוב בתעודת הסמכה\)](#), התשע"ח-2018, מדריכי רכיבה מחויבים בתעודת הסמכה כדי לאמן רוכבים, ובכלל זה רוכבים מזדמנים (רוכבים שאינם ספורטאים חובבים או הישגיים), כלומר אם מדריכי הרכיבה הטיפולית יחויבו בתעודת מדריך הם יהיו תחת פיקוח רגולטורי מסוים. לפי פרסום של משרד התרבות והספורט המעודכן ל-1 בינואר 2021, על מדריכי רכיבה להיות בעלי תואר אקדמי או אישור מההתאחדות הלאומית לרכיבה שאיננו ספורטאים בענפים מסוימים. משרד התרבות והספורט, [תנאים להכרה בבית ספר להכשרת מדריכים](#), עדכון: 1 בינואר 2021.

⁸⁵ אהוד לבנון, יו"ר העמותה לקידום הטיפול והמטפלים באמצעות רכיבה, שיחה, 27 בינואר 2022.

⁸⁶ דורית ברפמן, מנהלת העמותה לרכיבה וכלבנות טיפולית, שיחה, 25 בינואר 2022.

⁸⁷ מכללת כנרת, היחידה ללימודי חוץ, [כלבנות – חינוך וטיפול בעזרת כלבים](#), כניסה: 26 בינואר 2022; ראו גם כלביית אפיקים, [קורס כלבנות טיפולית – טיפול וחינוך בעזרת כלבים](#), כניסה: 27 בינואר 2022.

490 שעות ובהן 240 שעות התנסות מעשית;⁸⁸ עוד תוכנית היא בת 530 שעות (לא צוין מה היקף ההכשרה המעשית).⁸⁹

בתוכניות ההכשרה בכלבנות טיפולית יש כמה מרכיבים: הקשר בין אדם לחיה, קורסי פסיכולוגיה, עבודה עם אוכלוסיות עם צרכים מיוחדים, הערכה פסיכו-סוציאלית, כתיבת דוחות ועוד. נציין כי חלק מהתוכניות מציעות תעודות נוספות, ובהן תעודת מאלף כלבים, תעודת מטפל התנהגותי בכלבים, תעודת הסמכה לכלבנות טיפולית או תעודת מטפל באמצעות כלבים.⁹⁰

כל הגורמים המכשירים בתחום הרכיבה הטיפולית והכלבנות הטיפולית ששוחחנו עימם מסרו שיש צורך בהסדרת תחומים אלו, אך הם העלו סיבות שונות לכך. מכון וינגייט מסר לנו כי יש מקרים של סכנה פיזית למטופלים כאשר המדריכים לא עברו הכשרה מתאימה לטיפול בסוסים;⁹¹ מרכז אופק מסר לנו כי כיום יש הבדלים בטיב השירות שניתן עקב הבדלים בהכשרה ודרושה הסדרה כדי להגן על הלקוחות מפני טיפול לא מקצועי;⁹² העמותה לקידום הטיפול והמטפלים באמצעות רכיבה מסרה כי להערכתה אין כיום סכנה בפועל, אך רצוי לקדם את ההסדרה כחלק מתהליך ההכרה בתחום הרכיבה הטיפולית.⁹³

4. ניסיונות להסדרת תחום הטיפול באמצעות בעלי חיים

כפי שהוצג במסמך זה, הטיפול באמצעות בעלי חיים אינו מוסדר כיום בישראל והגורמים שעמם שוחחנו סבורים שיש להסדירו, ובהם קופות החולים, משרד הרווחה והביטחון החברתי, משרד החינוך וגורמים העוסקים בהכשרת מטפלים. חלק מהגורמים שעמם שוחחנו ציינו שמשרד הבריאות הוא הגורם שעליו להסדיר תחום זה. לדוגמה משרד החינוך מסר כי אין לו מנדט לקבוע מהו "טיפול" ראוי ואפקטיבי ומשרד הבריאות הוא האחראי לקביעה זו ולהסדרת הנושא.⁹⁴

עם זאת, משרד הבריאות מסר למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי לא ידוע לו על בדיקה שנעשתה בעבר או נעשית כיום להסדרת תחום הטיפול באמצעות בעלי חיים. במענה על שאלתנו אם הוא סבור שיש צורך להסדיר את התחום, ובכלל זה להתנות את העיסוק בו בקבלת רישיון, השיב: "בשלב זה, הוגשו בקשות רבות מאוד להסדרות כאלה ואחרות והתהליך עלול לקחת מספר שנים, בין היתר, בשל הרשימה הארוכה של מקצועות שאינם מוסדרים בחוק. לאחרונה טיפלנו בנושא דומה של טיפול באומנויות".⁹⁵ המל"ג מסרה למרכז המחקר והמידע של הכנסת כי היא קיבלה ממשרד הבריאות את מיפוי הצרכים של מערכת הבריאות והמקצועות

⁸⁸ כלבים בשירות אנשים, [קורס הכשרה לכלבנות טיפולית – להפוך אהבה למקצוע!](#) כניסה: 1 בפברואר 2022.

⁸⁹ קמפוס ברושים, [טיפול באמצעות כלבים ואילוף כלבים](#), כניסה: 1 בפברואר 2022.

⁹⁰ לדוגמה, מרכז אופק, [כלבנות טיפולית](#), כניסה: 1 בפברואר 2022.

⁹¹ הילה וסרמן ועמית אמודאי, מכון וינגייט, שיחה, 26 בינואר 2022.

⁹² עמרי לבני, מנהל מרכז אופק, שיחה, 27 בינואר 2022.

⁹³ אהוד לבנון, יו"ר העמותה לקידום הטיפול והמטפלים באמצעות רכיבה, שיחה, 27 בינואר 2022.

⁹⁴ עינב לוק, מנהלת אגף בכיר שפ"י במשרד החינוך, מכתב, 30 בינואר 2022.

⁹⁵ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות במשרד הבריאות, מכתב, 10 בינואר 2022.

הטיפוליים לצורך קביעת התוכנית הרב-שנתית לשנים תשפ"ג-תשפ"ח, ובמיפוי זה לא צוינה דרישה למטפלים באמצעות בעלי חיים.⁹⁶

משיחות עם גורמים בתחום עולה שבעבר היו ניסיונות לקדם הסדרה של הטיפול בעזרת בעלי חיים ושל הרכיבה הטיפולית⁹⁷ ואף הוגשו כמה הצעות חוק פרטיות בנושא; הצעת חוק בנושא הונחה על שולחן הכנסת ביולי 2021.⁹⁸ הצעת חוק זו, כמו הצעות קודמות בנושא, שהונחו על שולחן הכנסת בשנים 2013-2019, מבקשת להגן על המטופל באמצעות בעלי חיים, אך היא לא מגדירה תחום זה, קרי, לא ידוע לנו אם נכללים בה תחומי הרכיבה הטיפולית והכלבנות הטיפולית.

בהצעה נכתב כי יש לחייב מטפלים באמצעות בעלי חיים בתעודה מטעם מוסד שיוכר לצורך זה על ידי משרד הבריאות. עוד נכתב כי תנאי הסף למועמדים ללימודי תעודה בתחום זה הוא תואר ראשון באחד מארבעה תחומים: פסיכולוגיה, עבודה סוציאלית, חינוך מיוחד וייעוץ חינוכי.

נציין כי חלק מהגורמים ששוחחנו עימם מסרו כי במהלך ההסדרה יש לתת את הדעת על השונות הרבה הקיימת בתחום הטיפול באמצעות בעלי חיים, ובין השאר על הבדל בין עבודה עם חיות קטנות הנישאות בכלובים לבין עבודה עם סוסים, שנדרשים לה מתקנים שונים.⁹⁹

⁹⁶ מיכל פרי, מנהלת פניות ציבור וחופש המידע במל"ג, מכתב, 3 בינואר 2022.

⁹⁷ אורי חכם, מנכ"ל ההתאחדות הלאומית לספורט הרכיבה על סוסים, שיחה, 26 בינואר 2022.

⁹⁸ [הצעת חוק הסדרת העיסוק במקצועות הבריאות \(תיקון – טיפול באמצעות בעלי חיים\), התשפ"א-2021](#) (פ/1801/24), של חברת הכנסת

אורלי לוי אבקסיס, נוסח לדיון מוקדם.

⁹⁹ אהוד לבנון, יו"ר העמותה לקידום הטיפול והמטפלים באמצעות רכיבה, שיחה, 27 בינואר 2022; דורית ברפמן, מנהלת העמותה לרכיבה

וכלבנות טיפולית, שיחה, 25 בינואר 2022.